

Prvá pomoc Slovensku:

priebežná správa o sociálnej pomoci pracujúcim a rodinám

(Aktualizácia)

jún 2020

Štefan Domonkos

Lucia Fašungová

Branislav Hábel

Ján Komadel

Marcela Veselková

Barbara Vojtechová

Pod'akovanie

Tím Inštitútu sociálnej politiky MPSVaR SR ďakuje Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny, jednotlivým úradom práce, Sociálnej poisťovni, ako aj Infostatu za poskytnutie údajov nevyhnutných na spracovanie tohto komentára.

Zhrnutie¹

Tento komentár predstavuje aktualizáciu analytického komentára ISP zverejneného 29. mája 2020 s cieľom informovať odbornú aj širšiu verejnosť o opatreniach prijatých na podporu ekonomiky SR v čase mimoriadnej situácie súvisiacej s pandémiou COVID-19 (Domonkos, Fašungová, Hábel, Komadel, & Veselková, 2020). Koncom marca 2020 schválila vláda SR opatrenia zamerané na zmiernenie ekonomických dopadov pandémie COVID-19. Najprv boli schválené nové typy sociálnych dávok v podobe pandemického nemocenského a ošetrovného, následne vláda predstavila aj opatrenia priamej pomoci na udržanie pracovných miest v rámci tzv. „Prvej pomoci“ zamestnancom, podnikateľom a samostatne zárobkovo činným osobám (SZČO).

Podľa dát dostupných k 10. júnu 2020 uzavreli úrady práce, sociálnych vecí a rodiny so zamestnávateľmi a SZČO dotknutými mimoriadnou situáciou približne 95 tisíc dohôd o poskytovaní pomoci. Na základe týchto dohôd sa poskytla pomoc v celkovej výške približne 237,1 milióna eur. Uvedenou sumou sa podporí vyše 496 tisíc jedinečných pracovných miest.² K 10. júnu 2020 bolo cez „Prvú pomoc“ za marec 2020 podporených takmer 360 tisíc a za apríl 440 tisíc zamestnancov a SZČO. V oboch mesiacoch bol počet žiadateľov o pomoc približne 78 tisíc. Celková uhradená suma za marec 2020 predstavuje viac ako 80,4 milióna eur a za apríl 2020 viac ako 147 milióna eur. Nábeh vyplácania pomoci za apríl 2020, ktorú je možné žiadať od 16. mája, je výrazne rýchlejší.

Nástroje „Prvej pomoci“ využívali najintenzívnejšie znova veľké podniky a mikropodniky a SZČO. Z odvetvového pohľadu pomoc prúdila najmä do priemyselnej výroby, veľkoobchodu a maloobchodu a ubytovacích a stravovacích služieb. Váha priemyslu však narástla výraznejšie ako ostatných sektorov. Podľa dát dostupných k 8. júnu 2020 približne 46 % celkovej alokovanej sumy za apríl čerpali subjekty pôsobiace prevažne v priemysle. Spomedzi opatrení dosiahlo najvyššie čerpanie opatrenie 3B s odstupňovaným paušálnym príspevkom na zamestnancov. V sektore veľkoobchodu a maloobchodu, ako aj umenia, zábavy a rekreácie dominovalo využívanie Opatrenia 1 určeného pre zamestnávateľov s povinne zatvorenými prevádzkami.

Súčasťou podporného balíka realizovaného Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (MPSVaR SR) je aj odklad a odpustenie odvodov. Podľa dát dostupných k 8. júnu 2020 dosiahla celková suma odložených odvodov za marec 18,7 milióna eur, zatiaľ čo odhadovaná suma odvodov odpustených za apríl je najviac 71,4 milióna eur. Túto pomoc využívali subjekty súkromného aj verejného sektora.

Nad rámec uvedených opatrení bolo súčasťou podporného programu aj prispôbenie systému sociálneho zabezpečenia novej situácii v podobe vytvorenia tzv. pandemických dávok. Výrazný nárast počtu vyplatených dávok a výdavkov na ne je viditeľný najmä v prípade dávky ošetrovnej. V máji 2020 narástol počet vyplatených dávok medziročne jedenásťnásobne a suma výdavkov až tridsaťnásobne.

Prepuknutie pandémie a protipandemické opatrenia mali výrazný vplyv na pohyb na pracovnom trhu. Najviac postihnutými boli zamestnanci v odvetví ubytovacie a stravovacie služby. V marci 2020 tvorilo polovicu všetkých prepustených len päť povolání, konkrétne čašník/servírka, kuchár, iný pomocný pracovník, chýzná a pomocník v kuchyni. V máji 2020 však podiel týchto piatich povolání na skončených pracovných pomeroch predstavoval len pätinu, čo odráža uvoľňovanie ekonomiky.

¹ Ak nie je inak uvedené, dáta o „Prvej pomoci“ vychádzajú z informácií aktualizovaných k 10. júnu 2020. Údaje o ostatných formách pomoci sú aktuálne ku konkrétnym dňom v júni 2020 uvedeným v texte. Finálne údaje o jednotlivých formách pomoci očakávame až v priebehu tretieho kvartálu roka 2020.

² Dáta o podporených pracovných miestach sú za marec a apríl 2020; vzhľadom na postupné spracovanie ďalších žiadostí možno očakávať aj postupný nárast uvedených indikátorov.

Úvod

Tento dokument je aktualizáciou analytického komentára ISP z 29. mája 2020, ktorý bol zverejnený s cieľom informovať odbornú aj širšiu verejnosť o opatreniach prijatých na podporu ekonomiky SR v čase mimoriadnej situácie súvisiacej s pandémiou COVID-19 (Domonkos, Fašungová, Hábel, Komadel, & Veselková, 2020).³ Vláda SR vyhlásila 12. marca 2020 mimoriadnu situáciu pre šírenie ochorenia COVID-19 a postupne prijímala opatrenia na zabránenie šírenia tejto choroby. S cieľom zmierniť dopady pandémie a protipandemických opatrení pripravila vláda hneď niekoľko balíkov pomoci. Dňa 25. marca 2020 vláda schválila **prvú sociálnu pomoc** vo forme tzv. „**pandemických dávok**“ určených rodičom detí a osobám v povinnej karanténe. O šesť dní neskôr, dňa 31. marca 2020, schválila aj tzv. „**Prvú pomoc**“ **zamestnancom, podnikateľom a SZČO**, ktorá pozostáva z viacerých opatrení založených na priamej finančnej podpore pracovných miest a podnikania spolufinancovaných z Európskeho sociálneho fondu. Vzhľadom na to, že dostupné údaje už umožňujú poskytnúť pomerne jasný pohľad na mieru využívania jednotlivých nástrojov pomoci patriacich do gescie MPSVaR za marec a apríl 2020, prinášame aktualizáciu komentáru zverejneného ku koncu mája 2020.

„Prvá pomoc“ zamestnancom, podnikateľom a živnostníkom: zvýšené čerpanie od apríla 2020

Vláda SR 31. marca 2020 schválila balík tzv. „Prvej pomoci“ zamestnancom, podnikateľom a živnostníkom pri znižovaní dopadov koronavírusu. Priama podpora zamestnávateľov a SZČO sa realizuje v rámci „Prvej pomoci“ cez šesť rôznych opatrení spolufinancovaných z Európskeho sociálneho fondu. Všetky opatrenia zahrnuté do „Prvej pomoci“ majú grantový charakter, čo znamená nenávratnú formu financovania. Detaily o jednotlivých schémach⁴ sú k dispozícii v predošlej publikácii Inštitútu sociálnej politiky na tému pomoci ekonomike SR počas mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s pandémiou COVID-19 (Domonkos, Fašungová, Hábel, Komadel, & Veselková, 2020).

Tabuľka 1 poskytuje prehľad o hlavných ukazovateľoch čerpania finančných prostriedkov z jednotlivých opatrení „Prvej pomoci“ k 10. júnu 2020, osobitne za marec a apríl 2020. Údaje za marec 2020 dostupné k 10. júnu 2020 považujeme za blízke finálnemu čerpaniu pomoci, nakoľko zamestnávatelia a SZČO mali možnosť požiadať o pomoc za marec 2020 najneskôr 15. mája 2020. Na rozdiel od marcovej pomoci je možnosť požiadať o „Prvú pomoc“ za apríl 2020 naďalej otvorená, a to až do 30. júna. Z tohto dôvodu zdôrazňujeme, že údaje za apríl 2020 sa môžu meniť v dôsledku prijímania a spracovania nových podkladov od žiadateľov.

Od zverejnenia prvého priebežného vyhodnotenia opatrení „Prvej pomoci“ došlo k nárastu vyplatených príspevkov za marec 2020 o takmer 8 miliónov eur (nárast o 11 % z 72,4 milióna eur čerpaných k 28. máju 2020). K najväčšiemu nárastu v čerpaní došlo v prípade opatrenia 3B, z ktorého sa podľa najnovších dát vyčerpalo bezmála 33,8 milióna eur (nárast o približne 16,6 % z takmer 29 miliónov eur čerpaných k 28. máju 2020). Počet podporených zamestnancov a SZČO za marec tiež rástol. Podľa dát dostupných k 28. máju 2020 bolo cez žiadosti za marec 2020 podporených takmer 321 tisíc pracujúcich (zamestnancov a SZČO). Počet podporených dodatočne narástol o približne 12,3 % na viac ako 360 tisíc, pričom väčšinu tohto rastu možno

³ Materiál je dostupný na webovej stránke MPSVR.

https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/analyticke-komentare/isp_2020_prva_pomoc_slovensku_final5.pdf

⁴ Opatrenie 1 je určené pre tých zamestnávateľov, ktorí boli nútení na základe rozhodnutia orgánu verejnej moci zavrieť prevádzku. Opatrenie 2 je určené na kompenzáciu SZČO s poklesom tržieb. Opatrenia 3A a 3B sa týkajú tých zamestnávateľov, ktorých sa dotkli negatívne ekonomické dopady mimoriadnej situácie, aj keď sa na nich nevzťahoval úradom vydaný zákaz činnosti. Opatrenie 4A a 4B sa týka tých SZČO a konateľov tzv. jednoosobových s.r.o., na ktorých sa nevzťahuje žiadne zo skôr uvedených opatrení.

pripísať Opatreniu 3B.⁵ Opatrenie 3B je tak aj naďalej najviac využívaným opatrením z „Prvej pomoci“. V niektorých špecifických sektoroch ekonomiky však prevládalo využívanie Opatrenia 1, ktoré je určené pre zamestnávateľov s prevádzkami zatvorenými na základe úradného rozhodnutia. Uvedené opatrenie malo obzvlášť veľký podiel na pomoci poskytnutej ubytovacím a stravovacím službám, ako aj sektoru umenia, zábavy a rekreácie (bližšie pozri Tabuľku 2 v online Dátovej prílohe).

Tabuľka 1 Čerpanie finančných príspevkov za marec a apríl 2020 z projektu „Prvá pomoc“, stav k 10. júnu 2020^a

Opatrenie	Počet podporených subjektov	Počet podporených zamestnancov/SZČO	Finančný príspevok	Priemerná podpora na pracujúceho	Žiadaná suma
marec 2020					
1	13 423	63 563	17 991 868,04 €	283,06 €	18722617,68 €
2	39 110 ^b	39 110	9 801 046,07 €	250,60 €	9922658,96 €
3A	2 543	65 740	17 640 045,39 €	268,33 €	18 325 401,91 €
3B	12 125	180 773	33 791 320,69 €	186,93 €	34 642 492,69 €
4A	10 296 ^b	10 296	1 082 160 €	105,10 €	1 120 005 €
4B	892 ^b	892	93 765 €	105,12 €	105 210 €
Spolu	78 409	360 374	80 400 205,19 €	223,10 €	82 838 386,24 €
apríl 2020					
1	9 423	45 926	22 624 964,15 €	492,64 €	22 625 115,55 €
2	40 866 ^b	40 866	19 361 505,96 €	473,78 €	19 361 577,96 €
3A	3 207	91 133	38 533 329,82 €	422,83 €	38 533 330,34 €
3B	12 843	249 985	64 108 458,84 €	256,45 €	64 109 114,42 €
4A	10 461 ^b	10 461	2 200 845,00 €	210,39 €	2 200 845,00 €
4B	844 ^b	844	177 345,00 €	210,12 €	177 345,00 €
Spolu	77 680	439 215	147 006 448,77 €	334,70 €	147 007 328,27 €

Zdroj: Informačný systém služieb zamestnanosti, ÚPSVaR. Pozn.:^aDáta z Informačného systému služieb zamestnanosti predstavujú predbežné údaje, ktoré sa môžu spätne korigovať, napríklad preradením podporených subjektov v rámci opatrení;^bÚdaje predstavujú počet podporených SZČO. Vzhľadom na charakter opatrení 2 a 4, ISP v prípade týchto opatrení predpokladá nutnú ekvivalenciu počtu podporených subjektov a počtu podporených SZČO (stípec 3).

V porovnaní s čerpaním za marec 2020 dosahuje čerpanie pomoci za apríl 2020 výrazne vyššie hodnoty. Podľa údajov dostupných k 10. júnu 2020 presiahlo čerpanie pomoci za apríl 147 miliónov eur, čo predstavuje medzimesačný nárast o takmer 83 %. Prevažná väčšina tohto nárastu sa týkala čerpania v Opatreniach 2 (nárast o 9,6 milióna eur, resp. 97,6 %), 3A (20,9 mil. eur, resp. 118,4 %) a 3B (30,3 mil. eur, resp. 89,7 %). Spomedzi nosných opatrení „Prvej pomoci“, najnižší medzimesačný nárast čerpania zaznamenalo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR) v prípade Opatrenia 1 (4,6 mil. eur, resp. 25,8 %).⁶ V súlade s týmto vývojom podiel Opatrenia 1 na celkovom čerpaní výrazne klesol z 22,4 % za marec na 15,4 % za apríl. Naopak, podiel Opatrení 2, 3A a 3B sa na čerpanej pomoci medzimesačne zvýšil, a to najmä v prípade Opatrenia 3A, u ktorého došlo k nárastu z takmer 22 % za marec až na 26,2 % za apríl.

Počet pracujúcich podporených cez opatrenia „Prvej pomoci“ medzimesačne narástol o takmer 22 %. Napriek tomu došlo v prípade Opatrenia 1, u ktorého sú oprávnené iba subjekty, ktorých prevádzky boli zatvorené na základe rozhodnutia orgánu verejnej moci, medzimesačne k poklesu podporených zamestnancov/SZČO, a to z 63,6 tisíc na zhruba 46 tisíc (pokles o 27,7 %). Najvýraznejší nárast sme zaznamenali v prípade podporených zamestnancov cez Opatrenie 3B, u ktorého medzimesačný rast dosiahol viac ako 38,2 %. Počet takto podporených pracovných pozícií dosiahol za apríl takmer štvrt milióna. Priemerná podpora na pracujúcich medzimesačne narástla o viac ako 50 % z 223,1 eur na 334,7 eur.

⁵ Detaily o miere čerpania k 28. máju 2020 sú zverejnené v Domonkos, Fašungová, Hábel, Komadel, & Veselková, (2020, s. 5).

⁶ Vzhľadom na rozsah čerpania za nosné opatrenia „Prvej pomoci“ môžeme považovať opatrenia 1 až 3.

Box 1 Kumulatívne údaje za marec-máj 2020

Z priebežne aktualizovaných údajov vyplýva, že počas trvania mimoriadnej situácie (marec až máj 2020) bolo k 10. júnu 2020 vyplatených **237 064 458,49 eur**. Okrem počtu podporených pracovných miest za marec a apríl (Tabuľka 1) z dostupných dát vyplýva, že za máj 2020 zatiaľ poskytli úrady práce podporu na 23 433 pracovných miest. Celková odhadovaná žiadaná suma za všetky tri mesiace predstavovala k rovnakému dátumu 239 503 519,67 eur. Odhadovaný počet žiadostí na jednotlivé opatrenia dosiahol 107 150. Ako však spomíname aj v texte nášho priebežného hodnotenia, k 10. júnu 2020 ešte nie je uzatvorené prijímanie žiadostí o finančnú pomoc za apríl a máj 2020. V oboch prípadoch preto očakávame zmenu konečných údajov po postupnom spracovaní ďalších žiadostí úradmi práce.

Tabuľka 1 v Dátovej prílohe obsahuje údaje aktuálne k 8. júnu 2020 o štruktúre prijímateľov „Prvej pomoci“ podľa počtu zamestnancov žiadateľa od mikropodnikov s maximálne deviatimi zamestnancami až po veľké podniky s najmenej 250 zamestnancami.⁷ Obdobne ako za mesiac marec, aj v apríli dominovali v čerpaní pomoci mikropodniky vrátane subjektov bez zamestnancov a veľké podniky. Približne tretina podporených zamestnancov a SZČO pôsobila v mikropodniku a až 38,1 % vo veľkom podniku. V malých a stredných podnikoch pracovala približne štvrtina podporených pracujúcich. Dostupné údaje zároveň poukazujú na významný podiel veľkých podnikov na čerpanej sume. Viac ako 44 % čerpanej sumy bola alokovaná na podporu pracovných miest vo veľkých podnikoch. Naopak, podiel na čerpaných prostriedkoch bol nižší v porovnaní s podielom na počte podporených pracujúcich v prípade mikropodnikov, ktoré získali približne 24,3 % celkovej sumy za apríl 2020.

Tabuľka 2 v Dátovej prílohe obsahuje údaje aktuálne k 8. júnu 2020 o štruktúre prijímateľov „Prvej pomoci“ podľa odvetví hospodárstva (hlavné sekcie NACE). Najväčší podiel tak na čerpanej sume, ako aj na počte podporených pracujúcich mal priemysel. Približne 46 % čerpanej sumy bola alokovaná do priemyslu (NACE sekcia C), pričom v tomto odvetví pôsobilo 52,3 % podporených pracujúcich. Priemysel bol najväčším beneficiantom „Prvej pomoci“ aj podľa dát z 25. mája 2020 popisujúcich čerpanie za marec 2020, podľa ktorých priemysel získal 38,5 % prostriedkov. Jeho podiel na alokovanej pomoci podľa aktuálnych údajov za apríl teda ďalej rástol. Naopak, v prípade v poradí druhého najvýraznejšie podporovaného odvetvia, veľkoobchodu a maloobchodu (NACE sekcia G), naznačujú aktuálne dáta mierny medzimesačný pokles tak v podiele na čerpanej sume, ako aj na podporených pracovných miestach. Podľa údajov z 25. mája 2020 o odvetvovej delbe „Prvej pomoci“ za marec 2020 bol podiel veľkoobchodu a maloobchodu na čerpanej sume takmer 20 % a na počte podporených pracovných miest takmer 25 %. Podľa aktuálnych údajov za apríl 2020 klesli tieto podiely na 15,1 % a 13,5 %.

Priemerná výška podpory podľa veľkosti žiadateľa a sektorov ekonomiky vykazovala pomerne veľký rozptyl. Najmenšia priemerná pomoc na jedno podporené pracovné miesto bola v skupine mikropodnikov (takmer 248 eur), zatiaľ čo najvyššia v skupine veľkých podnikov (394,2 eur). Zo odvetvového pohľadu na „Prvú pomoc“ vyplýva, že najnižšia priemerná pomoc na pracujúceho prúdila do poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu (sektor A – 262,4 eur) a najvyššia do sektora umenia, zábavy a rekreácie (sektor R – 545,5 eur)⁸

⁷ Dátová príloha je k dispozícii na internetovej stránke ISP: <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/vyskum-oblasti-prace-socialnych-veci-institut-socialnej-politiky/analyticke-komentare/prva-pomoc-slovensku.html>

⁸ Pre účely tohto porovnania sme abstrahovali od žiadateľov, u ktorých nebolo možné určiť veľkosť organizácie podľa počtu zamestnancov alebo zaradenie do odvetví ekonomiky podľa klasifikácie NACE.

Box 2 Ako dlho trvá poskytnutie pomoci?

Vyhlásenie núdzového stavu v súvislosti s pandémiou COVID-19 postavilo slovenský verejný sektor, a zvlášť sieť úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, pred doposiaľ bezprecedentnú výzvu. Popri štandardnej agende úradov bolo nevyhnutné v čo možno najkratšom čase zabezpečiť vykonanie množstva úloh úzko súvisiacich s núdzovým stavom a dynamicky sa meniacou epidemiologickou situáciou. Medzi tieto úlohy patrilo aj zabezpečenie výplaty pomoci poskytovanej v rámci opatrení „Prvej pomoci“. Podľa dát dostupných k 8. júnu 2020 trvá výplata pomoci približne 10 pracovných dní od momentu prijatia žiadosti po úhradu sumy⁹.

V prípade subjektov, ktoré si požiadali o pomoc za mesiac marec a majú podpísanú dohodu, si poskytnutie pomoci za nasledujúce mesiace nevyžaduje podpisovanie novej dohody, ale postačuje predloženie výkazu. Proces poskytovania pomoci za apríl je preto pre subjekty s dohodou za marec administratívne aj časovo menej náročný. Vybavenie pomoci sa týmto skrúti na 3 pracovné dni.

Tabuľky B1 a B2 obsahujú informácie o trvaní vybavenia nových žiadostí ako aj výkazov za apríl k marcovým dohodám. Vybavenie pomoci sa výrazne zrýchľilo od polovice mája, odkedy okrem nových žiadostí úrady práce vybavujú aj výkazy k už existujúcim žiadostiam.

Tabuľka B1 Trvanie vybavenia pomoci (od prijatia žiadosti alebo výkazu po úhradu) ^a

Opatrenie	Priemer	
	Kalendárne dni	Pracovné dni
1	12.02	8.20
2	10.04	7.03
3A	10.77	7.62
3B	10.60	7.50
4A	16.90	11.50
4B	19.42	13.28
Spolu	11.11	7.73

Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: ^aPriemerná dĺžka procesu za žiadosti a výkazy prijaté najneskôr 31. mája 2020. Za moment prijatia sa považuje zaregistrovanie v internom systéme ÚPSVaR.

Tabuľka B2 Vybavenie pomoci sa postupne zrýchľuje ^a

Týždeň prijatia žiadosti / výkazu	Priemer	
	Kalendárne dni	Pracovné dni
06.04. - 12.04.	20.72	13.07
13.04. - 19.04.	16.79	12.00
20.04. - 26.04.	17.66	11.92
27.04. - 03.05.	17.44	11.40
04.05. - 10.05.	14.78	10.33
11.05. - 17.05.	11.06	8.25
18.05. - 24.05.	4.50	3.41
25.05. - 31.05.	4.13	3.08
06.04. – 31.05.	11.11	7.73

Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: ^aPriemerná dĺžka procesu za žiadosti a výkazy prijaté najneskôr 31. mája 2020. Za moment prijatia sa považuje zaregistrovanie v internom systéme ÚPSVaR.

Pandemické ošetrovné

Prerušenie vyučovania v školách a školských zariadeniach od 16. marca 2020 do odvolania vytvorilo u pracujúcich potrebu zabezpečiť starostlivosť o deti. MPSVaR SR na túto situáciu zareagovalo zavedením dávky „pandemické ošetrovné“, na ktorú získali nárok nemocensky poistení rodičia, ktorí sa počas krízovej situácie (od 12. marca 2020) súvisiacej so šírením ochorenia COVID-19 osobne starali o dieťa, ktoré nedovršilo

⁹ S cieľom eliminovať možnú diskrepanciu medzi dátumom odoslania žiadosti o podporu žiadateľom a jej registráciou bola odhadovaná celková dĺžka procesu výplaty predĺžená o dva dni.

jedenásty rok, alebo do dovŕšenia šesťnásteho roku veku, ak išlo o dieťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom¹⁰. Výška ošetrovného za deň je rovnako ako pri bežnom ošetrovnom 55 % denného vymeriavacieho základu určeného z najviac dvojnásobku priemernej mzdy spred dvoch rokov (približne 70 % čistej mzdy).¹¹

V apríli 2020 predstavovalo „pandemické ošetrovné“ približne 4/5 všetkých vyplatených dávok.¹² Tento štatistický údaj však nepredstavuje všetky nároky uplatnené za marec 2020, keďže výplata časti marcových nárokov sa pre veľký administratívny nápor a samotný proces vyplácania presunula na nasledujúce mesiace. Medziročne tak rast počtu vyplatených dávok a výdavkov na ne zrýchlil v máji 2020 (Tabuľka 2). Konkrétne, počet vyplatených dávok v máji medziročne vzrástol takmer jedenásťnásobne z 13 918 v máji 2019 na 149 855 v máji 2020. Výdavky na ne narástli tridsaťnásobne zo zhruba 1,5 milióna eur v máji 2019 na takmer 47 milióna eur v máji 2020.

Tabuľka 2 Vyplatené dávky „ošetrovné“

Štatistika	Mesiac	2019	2020	Nárast/pokles
Počet dávok	marec	25 297	24 854	-443 (-1,8 %)
	apríl	15 690	80 407	64 717 (412,5 %)
	máj	13 918	149 855	135 937 (976,7 %)
Výdavky	marec	2 725 362,70 €	3 003 815,50 €	278 452,80 € (10,2 %)
	apríl	1 704 749,80 €	15 462 513,04 €	13 757 763,24 € (807,0 %)
	máj	1 554 373,60 €	46 755 878,17 €	45 201 504,57 € (2 908,0 %)

Zdroj: Informačný systém Syrius (týždenné údaje). Poznámka: Vyplatené dávky predstavujú nárok za predchádzajúce mesiace.

Pandemické nemocenské

Jedným z protipandemických opatrení bola povinná izolácia osôb s potvrdeným ochorením alebo s podozrením na ochorenie COVID-19. Nemocensky poisteným poistencom, ktorí boli lekárom uznaní za dočasne práceneschopného (DPN) z dôvodu nariadenia karanténneho opatrenia alebo izolácie, vzniká od prvého dňa nariadenej karantény alebo izolácie nárok na dávku „pandemické nemocenské“ vo výške 55 % denného vymeriavacieho základu (približne 70 % čistej mzdy)¹³.

Počet novohlásených prípadov DPN z dôvodu „karanténne opatrenie“ kulminoval v marci 2020, keď počet nových prípadov dosiahol takmer 40 000 (Tabuľka 3). Tento počet zahŕňa všetky druhy karanténnych opatrení (napríklad z dôvodu žltacky). Keďže v marci predošlého roka bolo nahlásených len 10 prípadov, je možné predpokladať, že takmer všetky karantény sa týkali ochorenia COVID19.

Tabuľka 3 Počet novohlásených prípadov DPN s dôvodom vzniku „karanténne opatrenie“

Rok	Január	Február	Marec	Apríl	Máj
2019	12	5	10	7	13
2020	6	43	39 413	6 451	4 065

Poznámka: Údaj za máj 2020 je spracovaný k 12.6.2020. Zdroj: Sociálna poisťovňa.

V apríli 2020 vyplatila Sociálna poisťovňa zhruba polovicu nárokov na pandemické ošetrovné, ktoré vznikli v marci.¹⁴ Rovnako ako v prípade dávky „pandemické ošetrovné“ sa aj tu výplata dávok sčasti presúvala

¹⁰ Novela zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení prostredníctvom zákona číslo 63/2020 Z. z.

¹¹ Viac podrobností na webovej stránke MPSVaR SR, „Ošetrovné a nemocenské.“ dostupnej na <https://www.employment.gov.sk/sk/koronavirus-pracovna-socialna-oblast/pracovna-oblast/osetrovne-nemocenske/>.

¹² Informačný systém Sociálnej poisťovne. Údaje sa vzťahujú na poistné vzťahy.

¹³ Nárok na „pandemické nemocenské“ vznikol na základe novely zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Pred účinnosťou novely patrila poistencovi dávka vo výške 25 % denného vymeriavacieho základu. Viac podrobností na webovej stránke MPSVaR SR, „Ošetrovné a nemocenské.“ dostupnej na <https://www.employment.gov.sk/sk/koronavirus-pracovna-socialna-oblast/pracovna-oblast/osetrovne-nemocenske/>.

¹⁴ Informačný systém Sociálnej poisťovne. Pozn.: Údaje sa vzťahujú na poistné vzťahy.

do nasledujúcich mesiacov. Medziročne vzrástol počet vyplatených dávok 1,6násobne a vyplatená suma 1,7násobne (Tabuľka 4). Nižší nárast v porovnaní s dávkou „pandemické ošetrovne“ odráža skutočnosť, že dávka „pandemické nemocenské“ tvorí len zlomok celkových vyplatených dávok „nemocenské“. Konkrétne, v apríli 2020 predstavovalo „pandemické nemocenské“ približne desatinu všetkých vyplatených dávok.¹⁵

Tabuľka 4 Vyplatené dávky „nemocenské“

Štatistika	Mesiac	2019	2020	Nárast/pokles
Počet dávok	marec	154 834	143 256	-11 578 (-7,5 %)
	apríl	143 625	193 587	49 962 (34,8 %)
	máj	121 150	195 389	74 239 (61,3 %)
Výdavky	marec	39 278 114,75 €	43 000 851,38 €	3 722 736,63 € (9,5 %)
	apríl	40 582 739,83 €	51 420 984,73 €	10 838 244,90 € (26,7 %)
	máj	37 332 972 €	61 535 957,75 €	24 202 985,04 € (64,8 %)

Zdroj: Informačný systém Syrius (týždenné údaje).

Odklad a odpustenie povinnosti zaplatiť odvody

Dôležitou súčasťou podpory udržania pracovných miest je aj odklad a odpustenie odvodových povinností zamestnávateľov a SZČO. MPSVaR SR pristúpilo k zmene zákona o sociálnom poistení s cieľom umožniť odklad odvodov zamestnávateľa a SZČO za marec 2020 a k odpusteniu týchto odvodov za apríl 2020¹⁶. Odklad a odpustenie odvodov na sociálne poistenie znižuje mzdové náklady na priemerného zamestnanca takmer o jednu pätinu.

Odklad splatnosti odvodov na sociálne poistenie za marec 2020 do konca roka bol umožnený tým subjektom, ktoré vykázali za tento mesiac pokles tržieb aspoň o 40 %¹⁷. Odpustenie odvodov za apríl 2020 bol zameraný na podporu tých subjektov, ktoré mali v apríli 2020 aspoň jednu zo svojich prevádzok zatvorenú dlhšie ako 15 dní na základe rozhodnutia Úradu verejného zdravotníctva. Tabuľka 5 obsahuje základné štatistiky aktuálne k 8. júnu 2020 o využití odkladu a odpustenia odvodov na sociálne poistenie v delbe podľa charakteristiky subjektov. Túto formu podpory udržania pracovných miest mohli využiť aj subjekty zaradené do sektora verejnej správy.

Tabuľka 5 Odklad a odpustenie odvodov na sociálne poistenie: základné štatistiky^a

Štatistika		Typ žiadateľa		Spolu
		SZČO	Zamestnávateľ	
Odklad (marec 2020)	Počet ^b	5 569	6 704	12 273
Odpustenie (apríl 2020)		16 411	21 291	37 702
Odklad (marec 2020)	Suma ^b	791 288,12 €	17 890 796,25 €	18 682 084,37 €
Odpustenie (apríl 2020)		2 354 750,44 €	69 061 961,94 €	71 416 712,38 €

Zdroj: Sociálna poisťovňa. Pozn.: ^aÚdaje sú aktuálne k 8. júnu 2020; ^búdaje obsahujú aj subjekty spadajúce do sektora verejnej správy v zmysle metodiky ESA2010.

Situácia na pracovnom trhu

¹⁵ Informačný systém Sociálnej poisťovne.

¹⁶ Pre detailný popis pravidiel a podmienok odkladu a odpustenia odvodov, pozri zákon 68/2020 Z. z. a 95/2020 Z. z. ako aj nariadenie vlády 76/2020 Z. z. Vecný rámec tohto komentára sa obmedzuje na opatrenia v pôsobnosti MPSVaR SR, preto sa nevenujeme vyhodnoteniu prípadného odkladu, odpusteniu alebo iným zmenám v odvodoch na zdravotné poistenie.

¹⁷ Pôvodný termín splatnosti odvodov za marec určený na 31. júla 2020 bol neskôr posunutý na 31. decembra 2020.

Nárast identifikovaných prípadov COVID-19 a následné protipandemické opatrenia vyvolali na pracovnom trhu výrazný pohyb. Na strane dopytu po práci malo pravdepodobne najväčší vplyv nútené zatvorenie prevádzok, ktoré mohlo motivovať zamestnávateľov znižovať náklady prostredníctvom prepúšťania. Na strane ponuky práce sa zasa dá očakávať, že strach z nákazy mohol motivovať časť zamestnancov ukončiť pracovný pomer¹⁸.

Pri analýze dopadu pandémie a protipandemických opatrení sme sa pozreli na počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie, ktorí udali dátum skončenia posledného pracovného pomeru v období od 1. marca do 31. mája 2020. Počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie v marci 2020 medziročne jedenásťnásobne narástol z 2 111 v marci 2019 na 24 347 v marci 2020 (Tabuľka 6). V nasledujúcich mesiacoch pozorujeme spomalenie rastu uchádzačov o zamestnanie v evidencii. Treba však podotknúť, že ide o predbežné údaje, ktoré môžu narastať s rastúcim počtom spracovaných žiadostí o zaradenie do evidencie uchádzačov o zamestnanie. Existujúce údaje však naznačujú, že prepúšťanie bolo kumulované v období po oznámení opatrení a prvú veľkú vlnu prepúšťania už má slovenský pracovný trh za sebou.

Tabuľka 6 Dátum skončenia posledného pracovného pomeru uchádzača o zamestnanie

Obdobie	2019	2020	Nárast v %
Marec	2 111	24 347	+1 053
Apríl	1 569	14 041	+795
Máj	647	2 280	+252

Zdroj: ÚPSVaR, spracované z predbežných údajov o uchádzačoch o zamestnanie evidovaných v ISSZ ku dňu 31.5.2020. Finálne údaje sa môžu od predbežných líšiť.

Prepúšťanie sa najčastejšie vyskytovalo v odvetviach najviac postihnutých protipandemickými opatreniami. Tabuľka 7 sumarizuje najčastejšie sa vyskytujúce povolania uchádzačov o zamestnanie, ktorých posledný pracovný pomer skončil v období od 1. marca do 31. mája 2020. V marci 2020 tvorilo polovicu všetkých prepustených len 5 povolání (Tabuľka 7). Dominovali povolania z odvetvia ubytovacie a stravovacie služby, ktorých prevádzky boli povinne zatvorené. V máji 2020 však podiel týchto piatich povolání na skončených pracovných pomeroch predstavoval len pätinu. Napríklad povolanie „čaušník/servírka“ predstavovalo až 17,1 % skončených pracovných pomeroch v marci 2020, ale len 4,9 % v máji 2020. Klesajúci podiel týchto povolání na celkovom počte prepustených v danom mesiaci naznačuje, že firmy sa snažili nárazovo znižovať náklady ihneď po prepuknutí pandémie, a zároveň odráža postupné uvoľňovanie ekonomiky.

Tabuľka 7 Päť najprepúšťanejších povolání v marci 2020 ako podiel na celkovom počte prepustených v danom mesiaci

	marec 2020	apríl 2020	máj 2020
Čaušník, servírka	17,1%	10,1%	4,9%
Kuchár (okrem šéfkuchára)	10,0%	6,2%	3,7%
Iný pomocný pracovník inde neuvedený	9,2%	10,5%	11,4%
Chyžná	7,7%	1,8%	1,2%
Pomocník v kuchyni	6,4%	4,2%	3,2%

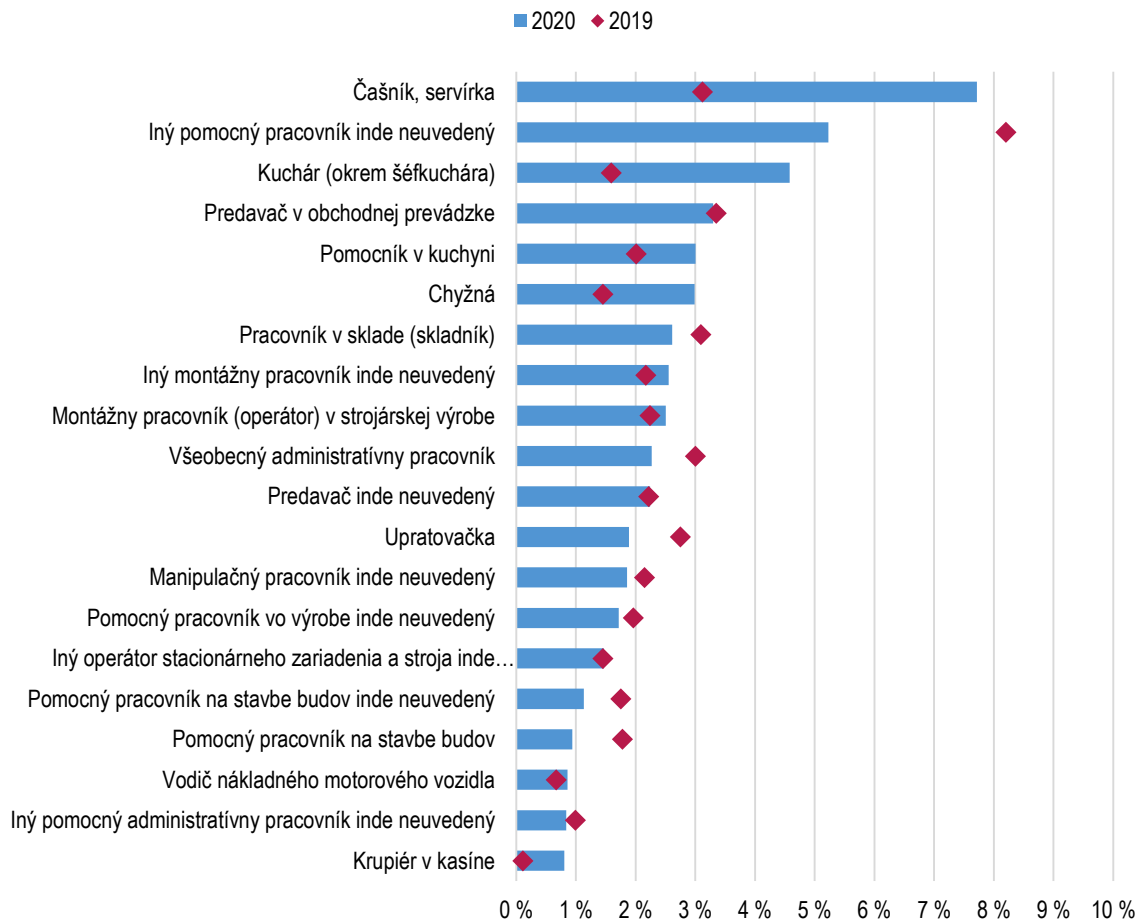
Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: Názov povolání na základe posledného pracovného pomeru v evidencii UoZ.

Kumulatívne údaje za obdobie marec až máj 2020 potvrdzujú koncentráciu prepúšťania v povinne zatvorených prevádzkach. Najčastejšie sa vyskytovalo povolanie „čaušník, servírka“, ktoré predstavovalo 7,7 % všetkých povolání. Pre porovnanie, v rovnakom období v roku 2019 išlo o druhé najčastejšie povolanie, ale predstavovalo

¹⁸ Upozorňujeme, že nasledujúce závery nie je možné interpretovať ako priamy dopad opatrení na zamestnanosť. Nepoznáme totiž vývoj pracovného trhu v alternatívnej realite, v ktorej by sa žiadna pomoc zamestnávateľom a SZČO neposkytla (tzv. kontrafaktuálny scenár). Je realistické predpokladať, že počet prepustených by bol v tejto alternatívnej realite vyšší. Tejto téme sa plánujeme venovať v budúcich analýzach.

len 3,1 % všetkých evidovaných. Okrem už spomínaných povolání „kuchár“ (medziročný nárast o 3 p.b. na 4,6 percentný podiel), „pomocník v kuchyni“ (medziročný nárast o 1 p.b. na 3 %) alebo „chyžná“ (medziročný nárast o 1,5 p.b. na 3 %) sa v prehľade objavuje napríklad aj „krupiér“ (nárast o 0,7 p.b. na 0,8 %). Naopak, medziročný pokles badáme u povolania „upratovačka“, ktorej podiel na celkovom počte skončených pracovných pomerov klesol o 0,9 p.b. na 1,9 %.

Graf 4 Prvých 20 najprepúšťanejších povolání počas pandémie v období od 1. marca do 31. mája

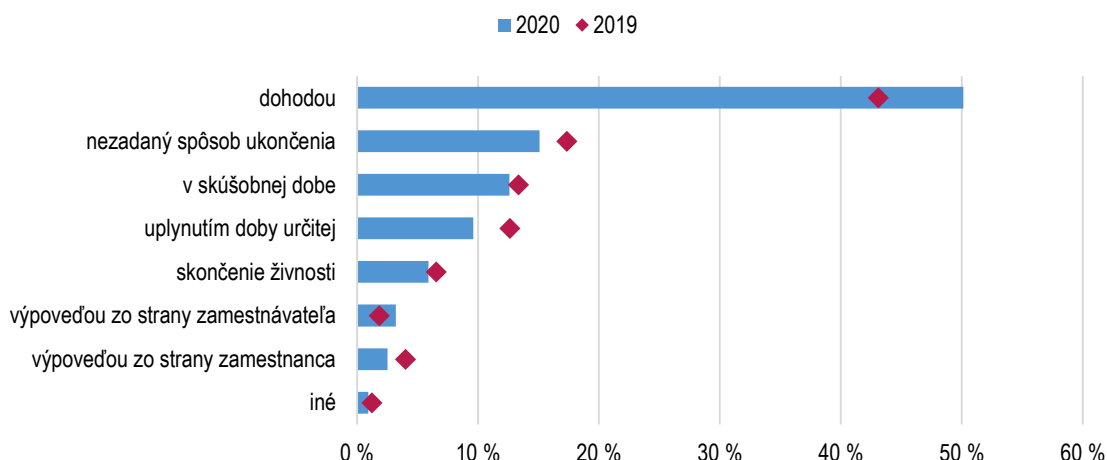

Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: Názov povolání na základe posledného pracovného pomeru v evidencii UoZ.

Oproti predošlému roku je pozorovateľný nárast flexibilných skončení pracovného pomeru, z ktorých pre zamestnávateľa nevyplývajú dodatočné náklady súvisiace s prepúšťaním.¹⁹ Ukončenie dohodou narástlo o 7 percentuálnych bodov zo 43 % v roku 2019 na 50 % v roku 2020. Zároveň o 3 percentuálne body z 10 % v roku 2019 na 13 % v roku 2020 narástol počet ukončení uplynutím doby určitej.

¹⁹ V prípade skončenia pracovného pomeru dohodou z dôvodu zrušenia alebo premiestnenia zamestnávateľa alebo z dôvodu nadbytočnosti zamestnanca má zamestnanec nárok na vyplatenie odstupného vo výške podľa počtu rokov odpracovaných u zamestnávateľa.

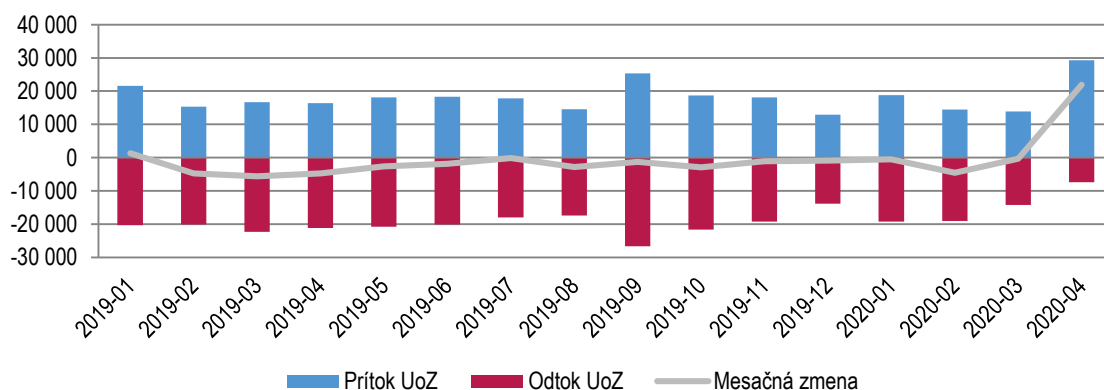
Graf 5 Spôsob ukončenia zamestnania v období od 1. marca do 31. mája

Zdroj: ÚPSVaR, spracované z predbežných údajov evidovaných v ISSZ ku dňu 31.5.2020. Finálne údaje sa môžu od predbežných líšiť.

Situáciu na pracovnom trhu zhoršuje nielen nárast počtu uchádzačov o zamestnanie, ale aj klesajúci počet uchádzačov, ktorí si dokážu nájsť nové uplatnenie na trhu práce. V apríli 2020 sme prvýkrát po 14 mesiacoch pozorovali vyšší prítok nových uchádzačov o zamestnanie do evidencie ako ich odtok. Konkrétne, v apríli 2020 bolo zaevidovaných 29 275 nových uchádzačov o zamestnanie, čo predstavuje oproti predošlému mesiacu viac ako dvojnásobok. Naopak, odtok bol oproti predošlému mesiacu o polovicu nižší a klesol zo 14 204 v marci 2020 na 7 397 v apríli 2020. Toto spomalenie reflektuje rýchle ubúdanie pracovných miest. Podľa portálu Profesia po prepuknutí pandémie ubudol počet voľných pracovných miest najrýchlejšie v histórii zaznamenávania od roku 2005²⁰. V apríli 2020 dosiahla celková miera nezamestnanosti 7,43 %, čo predstavuje medziročný nárast o 1,38 percentuálneho bodu.

Graf 6 Prítok a odtok UoZ

Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: Mesačná zmena je vypočítaná ako "prítok mínus odtok UoZ".

V máji 2020 vláda SR schválila predĺženie nástroja „Prvá pomoc“, zároveň viaceré z nástrojov podpory budú k dispozícii obyvateľom aj v najbližších mesiacoch. Ich využitie je potrebné priebežne monitorovať a vyhodnocovať.

²⁰ Alexander Karšay (14.04.2020) "Koronavírus eliminoval veľkú časť voľných pracovných miest." dostupné na <https://www.nbs.sk/sk/blog/alexander-karsay/koronavirus-eliminoval-velku-cast-volnych-pracovnych-miest>.

Box 3 Regionálny pohľad na vývoj nezamestnanosti počas mimoriadnej situácie:

Podľa údajov ÚPSVaR o vývoji nezamestnanosti medzi februárom 2020 a aprílom 2020 došlo k nárastu počtu UoZ, ako aj miery nezamestnanosti z 6,13 % vo februári na 7,43 % v apríli 2020. Zároveň sa nárast nezamestnanosti – aj keď v rozdielnej miere – dotkol všetkých ôsmich Vyšších územných celkov (VÚC). Tabuľka B3 obsahuje údaje o náraste miery nezamestnanosti v jednotlivých VÚC za obdobie február až apríl 2020.

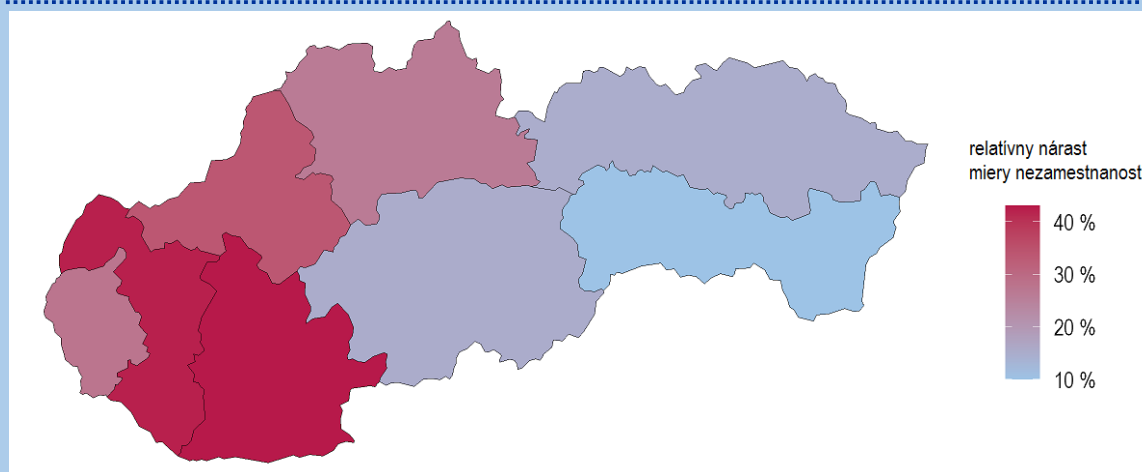
Tabuľka B3 Miera nezamestnanosti v percentách a jej zmena (február-apríl 2020)^a

VÚC	február 2020	apríl 2020	Δ (v p.b.)	Δ (v %)
Banská Bystrica	8,72	10,05	1,33	15,25
Bratislava	3,07	3,92	0,85	27,69
Košice	9,30	10,23	0,93	10,00
Nitra	4,02	5,75	1,73	43,03
Prešov	10,16	11,70	1,54	15,16
Trenčín	3,92	5,25	1,33	33,93
Trnava	3,42	4,87	1,45	42,40
Žilina	4,90	6,19	1,29	26,33
SR	6,13	7,43	1,30	21,21

Zdroj: ÚPSVaR a vlastné výpočty; Pozn.:^aMiera nezamestnanosti bola vypočítaná z celkového počtu zaevidovaných UoZ.

Z údajov dostupných k 10. júnu 2020 vyplýva, že miera nezamestnanosti rástla najvýraznejšie v Nitrianskom VÚC tak v absolútnom vyjadrení (v p.b.), ako aj v pomernom vyjadrení k hodnote z februára 2020. Výrazne nadpriemerný nárast v p.b. zaznamenal aj vývoj nezamestnanosti v Prešovskom a Trnavskom VÚC. Naopak, najnižšiu mieru nárastu nezamestnanosti v absolútnom vyjadrení zaznamenal ÚPSVaR v Bratislavskom a Košickom VÚC. Vzhľadom na fakt, že nezamestnanosť rástla na celom území SR a jej miera bola vo februári o niekoľko p.b. vyššia v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji oproti zvyšku SR, relatívny nárast miery nezamestnanosti oproti februárovej hodnote je v týchto regiónoch podstatne nižší ako na západe SR (pozri posledný stĺpec v Tabuľke B3 a Graf B1).

Graf B1 Zmena miery nezamestnanosti medzi februárom a aprílom 2020, vyjadrená v %

Zdroj: ÚPSVaR a vlastné prepočty

Bibliografia

Domonkos, Š., Fašungová, L., Hábel, B., Komadel, J., & Veselková, M. (2020). *Prvá pomoc Slovensku: priebežná správa o sociálnej pomoci pracujúcim a rodinám*. Bratislava: Inštitút sociálnej politiky/MPSVaR.